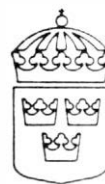

Motion till riksdagen

1989/90:U405

av Margaretha af Ugglas m.fl. (m)

En säkerhetspolitiskt förankrad
nedrustningspolitik

Mot.
1989/90
U405–408

Innehållsförteckning

1. Nedrustningspolitikens förutsättningar	2
1.1 Järnridån rämnar	2
1.2 Ett globalt perspektiv	3
2. Inriktningen av svensk nedrustningspolitik	4
2.1 Säkerhetspolitisk förankring	4
2.2 Forsknings- och studiearbete	5
3. Nedrustningsförhandlingar i nord-syd-perspektiv	6
3.1 Icke-spridningsavtalet	6
3.2 Kemiska vapen	7
3.3 Biologiska vapen	8
4. Nordiskt samarbete	9
4.1 Kärnvapenfri zon	9
4.2 Marina frågor	10
4.3 Flottbesök	10

Förkortningar

CD Conference on Disarmament in Europe

CFE Conventional Forces in Europe

ESK Europeiska Säkerhetskonferensen

FN Förenta Nationerna

FOA Försvarets Forskningsanstalt

IAEA International Atomic Energy Agency

INF Intermediate range Nuclear Forces

NN Neutral and Non-aligned

UI Utrikespolitiska Institutet

I.1 Järnridan rammar

En fred som bygger på förtryck av hela länder eller folk kan aldrig ge säkerhet mot våld eller bli bestående. Därför måste strävan att minska de vapenarsenaler, som är ett hot mot vår globala överlevnad, gå hand i hand med strävan till en utveckling, som bygger på respekt för de grundläggande mänskliga rättigheterna och alla folks rätt till frihet.

Säkerhets- och därmed även nedrustningspolitiken har att utgå ifrån förhållandena i vår närmaste omvärld. Dessa har under de gångna decennierna präglats av den militära maktbalans, som byggts ur motsättningar mellan de öppna och demokratiska samhällena i Väst och de totalitära staterna i det av Sovjetunionen kontrollerade Östblocket.

Under de två senaste åren har i förhållandet mellan de globala supermakterna och i Europa inträffat förändringar, vars omfattning ingen kunnat ana och vars slutliga följder ännu är omöjliga att överblicka. Folkens längtan efter frihet och högre levnadsstandard har med en oanad hastighet framtvingat förändringarna.

De långsiktiga effekterna av de reformsträvanden, som blivit allt tydligare också i det sovjetiska samhället, kan inte bedömas nu. Så länge strävanden mot demokrati, förändringar i yttrandefrihet samt reformer inom det ekonomiska systemet inskränker sig till vad som rymms inom ett enpartisystem och en socialistisk planekonomi, är utsikterna att nå bestående och verkligt betydelsefulla framsteg små. Avsaknaden av en demokratisk och marknadsekonomisk tradition gör sannolikt problemen vida större i Sovjetunionen än i de centaleuropiska länder där ett levande och fritt samhälle funnits. Den lättnad i centralmaktens kontroll som inträffat har också uppenbarat undertryckta etniska och nationella konflikter, som kan göra vägen mot en fredlig reformering av själva Sovjetunionen vanskelig och med risker för bakslag.

Förändringen har nått längst i de central-och östeuropeiska stater, som efter andra världskriget dominerats av Moskva. Allt tydligare signaler har utgått om att inte ens långt gående förändringar mot yttrandefrihet, demokrati, pluralism och respekt för grundläggande mänskliga rättigheter föranleder ingripande, med eller utan militärt våld, från Sovjetmakten. Därvid har folken i dessa länder med stor kraft inlett en revolution av världshistoriska mått. Med undantag av Rumänien har den genomförts utan våld.

I detta perspektiv är det möjligt att se fram mot ett Europa med öppra gränser, fria människor och marknadsekonomiska system som grund för välfärd, trygghet och ett kulturellt och ekonomiskt samarbete som även innefattar de länder, som tidigare avskärmats av kommunismens järnridå.

På vägen fram emot detta Europa finns det emellertid många krafter vars inverkan på utvecklingen kan försvåra den fredliga omvandlingen. Även om vi i dag kan se en tydlig avspänning mellan Öst och Väst som ett resultat av reformsträvandena i Östeuropa och ett ökat folkligt inflytande finns det också tydliga tecken på ökade spänningar i Sovjetunionen och Östeuropa. Det handlar om en tragisk och kanske för omvärlden farlig renässans för nationella och etniska motsättningar som inte kunnat ta sig uttryck och lösas

under det sovjetiska förtrycket. Det handlar också om motsättningar mellan centrum och periferi i det sovjetiska väldet.

Än är Östeuropa inte vunnet för en stabil utveckling mot frihet och en fredlig marknadsekonomi inom ramen för rättsstat och demokrati.

I Sovjetunionen intar det kommunistiska partiet, med internt stridiga uppfattningar om hur långt utvecklingen skall tillåtas gå, fortfarande en dominerande och i praktiken hegemonisk position. Det kommunistiska etablissemanget i Sovjetunionen men också det övriga Östeuropa har fortfarande maktpositioner som det inte självklart kommer att lämna frivilligt.

I ett Europa där de strategiska spänningarna mellan Öst och Väst nu tonas ned ökar den regionala geopolitikens betydelse. Samtidigt finns det en betydande risk för att överenskommelser om truppereduktioner i Centraleuropa leder till att förband dras tillbaka till de delar av Europa som tillhör Sveriges säkerhetspolitiska närområde.

För att Sverige skall kunna medverka till en fredlig utveckling i vår omvärld är det viktigt att såväl svensk säkerhetspolitik som nedrustningspolitik präglas av stabilitet. Sveriges engagemang i de nedrustningsförhandlingar som nu kommer att föras måste bygga på realism och en medvetenhet om vad en ny europeisk situation kan medföra för konfliktrisker. Sverige måste hävda det nordeuropeiska perspektivet inom ramen för det totala nedrustningsperspektivet.

1.2 Ett globalt perspektiv

På det globala planet har också ett ökat samförstånd mellan supermakterna givit utsikter till avspänning. En ökad användning av Förenta Nationerna som forum för förhandlingar och övervakning av överenskommelser om vapenstillestånd samt tillbakadragande av ockupationsstyrkor har givit hopp om lösning av de många krig och konflikter, som i olika delar av tredje världen länge varit avgörande hinder för framåtskridande och utveckling. I Namibia har fria val hållits under FN:s övervakning och i Nicaragua planeras vårens val på samma sätt. Chiles folk har i val kunnat anträda vägen bort från diktatur.

Dock finns ännu många svåra och olösta konflikter. Många av världens folk lever inte bara i fattigdom och nöd utan också under förtryck i socialistiska system, som inte bara är hinder för frihet utan också för välstånd och ekonomisk utveckling. Utvecklingen i Europa motsvaras inte i andra delar av världen av någon påtaglig tendens mot ökad respekt för grundläggande mänskliga rättigheter. Nya hot, såsom den internationella terrorismen och narkotikahandeln, utgör liksom det globala hotet mot naturresurserna utmaningar, som måste lösas i internationellt samarbete. Kravet på respekt för de mänskliga rättigheterna måste vara absolut, oberoende av utvecklingsnivå och eller samhälle.

60 procent av den internationella handeln med vapen går till tredje världens länder. Samtidigt finns skrämmande tendenser till överföring av alltmer sofistikerad militär teknik och för kärnvapenspridning till nya länder. Den bristande anslutningen till och respekten för icke-spridningsavtalet är oroande. Uppgifterna om spridning av kemiska vapen till flera länder, lik-

som rykten om att trots totalförbud även biologiska vapen tillverkas, är skrämmande. Detta måste också påverka det internationella samfundets och därmed även svenska prioriteringar i nedrustningsarbetet.

Mot. 1989/90
U405

2. Inriktningen av svensk nedrustningspolitik

2.1 Säkerhetspolitisk förankring

Sverige har traditionellt spelat en aktiv roll i de olika multinationella förhandlingar, som agnas rustningskontroll och nedrustning. Vår alliansfria ställning har därvid ofta betecknats som en tillgång. Alliansfrihetens betydelse som plattform för insatser i det internationella förhandlingsarbetet kan dock komma att minska i takt med att de forna allianserna förändras och numera talar med varandra direkt vid förhandlingsborden. Nedrustningsförhandlingar av stort intresse för oss i framtiden kommer alltmer att föras bilateralt mellan supermakterna eller förläggas till alliansförhandlingar, till vilka vi inte utan vidare har tillträde. I de för oss och vår egen säkerhetspolitik väsentliga förhandlingar, som förs inom ramen för ESK, kan det bli svårt att hävda de alliansfria och neutrala staternas krav på att som fullvärdiga medlemmar få delta i framtida förhandlingar.

Allteftersom förhandlingarna tenderar att beröra förhållanden av konkret och omedelbar betydelse för vår säkerhetspolitik uppenbaras också de stora skillnader i säkerhetspolitiska förutsättningar, som råder mellan de stater, med vilka vi traditionellt samarbetar i den neutrala och alliansfria gruppen.

Det bör redan nu i det svenska agerandet beaktas att den traditionella kopplingen till den neutrala och alliansfria gruppen i ESK-förhandlingarna inte längre med självklarhet i alla sammanhang är en styrka. Framför allt de alliansfria länderna i gruppen har från oss så avvikande säkerhetspolitiska intressen att vi kan tvingas prioritera ett svenskt säkerhetspolitiskt intresse framför att invänta en gemensam framförhandlad ståndpunkt inom en i vissa reella säkerhetspolitiska sammanhang så disparat grupp som den nuvarande NN-grupperingen i Europa. Den eventuella konfliktsituation, som kan uppstå emellan en möjlig gemensam NN-ståndpunkt och ett svenskt säkerhetspolitiskt intresse att söka påverka alliansförhandlingarna i en för oss nödvändig riktning, måste uppmärksammas med omsorg.

Mycket talar för att hänsynstagande till och ett konsekvent framhållande av våra egna säkerhetspolitiska behov kommer att bli den plattform som krävs för att hänsyn ska tas till nordiska och svenska propäer i avvägningen av de förändringar av de militära resurserna, som kan förutses. Detta förutsätter en utvecklad samordning av vår nedrustningspolitik med försvarspolitiken och säkerhetspolitiken i vid mening.

Alla svenska nedrustningspolitiska initiativ bör redan innan de framförs internationellt också värderas utifrån sin betydelse för trovärdigheten i svensk säkerhetspolitik liksom deras betydelse för att bevara den relativa lågspänningen i det nordiska området. En omsorgsfull avvägning mot övriga nordiska länders intressen är i detta sammanhang önskvärd.

Vad här anförts om förankringen av svenskt agerande i nedrustningsförhandlingarna bör i ökad grad uppmärksammas. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

2.2 Forsknings- och studiarbete

Mot. 1989/90
U405

Moderata samlingspartiet har länge krävt att frågor rörande de konventionella styrkeförhållandena och stabiliteten i Europa skulle ägnas ökad uppmärksamhet i den svenska nedrustningspolitiken. INF-avtalet och den sovjetiska beredskapen att genomföra de starkt assymmetriska reduktioner på vissa vapenpområden, som krävs för att eliminera den sovjetiska överlägsenheten på det konventionella området i Europa har också lett till att resultat snabbt torde kunna uppnås i de förhandlingar som rör den militära potentialen i Centraleuropa.

Det kommer att ställas allt större krav på att vårt deltagande i denna utveckling bygger på ett väl utvecklat samspel mellan de försvars- och utrikespolitiska delarna av av den svenska säkerhetspolitiken. Trots att signaler om en utveckling i denna riktning länge varit tydliga skar regeringen under föregående budgetår ned resurserna för det forsknings- och analysarbete, som tidigare inletts genom det s.k. Europaprojektet. Säkerligen kommer den minskning av bl.a. stridsvagns- och artillerikapacitet som aviserats för det centraleuropeiska området att ske på bekostnad av den minst moderna utrustningen. Vissa bedömare menar även att nedskärningar av denna typ bör ses som ett led i en rationaliseringsprocess, där de frigjorda resurserna på sikt kommer att utnyttjas för en modernisering och på uppbyggnad av en militär struktur som inom ramen för en minskad total kapacitet kan rymma resurser för både snabbare och effektivare insatser. Från nordisk sida måste riskerna för en "regionalisering" av nedrustningspolitiken beaktas.

Den bedömning av det nordiska områdets ökade strategiska betydelse som gjordes av 1984 års försvarskommitté synes inte komma att revideras av 1988 års försvarskommitté. Den fortgående militärteknologiska utvecklingen ger ökad rörlighet, ökade räckvidder och ökad precision. Farhågor har uttalats för att INF-avtalet skulle kunna resultera i att sjö- och flygbaserade kryssningsmissiler kan få en ökad betydelse, vilket från nordisk synpunkt är oroande. De marina frågorna har för de nordiska länderna stor betydelse.

CFE-förhandlingarna i Wien innebär också minskningar i kvantitet, inte i kvalitet. Dessutom kan t.o.m. kvantitativa ökningarna ske i vårt närområde t.ex. genom förrädsställning. Flera vapensystem, som har speciellt intresse från vår synpunkt, berörs inte alls av förhandlingarna för närvarande. Lättare vapensystem liksom kapacitet för snabba överraskande insatser med sjö- eller luftburna trupper påverkas inte.

Detta är några få exempel på verkliga eller möjliga problemställningar som fortlöpande måste analyseras i tvärinstitutionellt samarbete med tillräckliga resurser för att förse våra internationellt arbetande förhandlare med erforderlig stryka.

I den allt snabbare nedrustningspolitiska utvecklingen i Europa är det nödvändigt att även i fortsättningen tillräckliga resurser avdelas för fortlöpande framåtsyftande studium av styrkeförhållanden, möjliga förändringar av dessa, av teknisk utveckling, av militära och säkerhetspolitiska doktriner samt av förhållandena mellan dessa och militära styrkestrukturer i Europa.

Högskoieforskningen inom det utrikes- och säkerhetspolitiska området är

marginell i förhållande till den institutsanknutna vid FOA, UI m.fl. Vid två av våra universitet bör detta ämnesområde utgöra ett självständigt ämne med egna professorer. En långsiktigt inriktad forskning och kompetensuppbyggnad skulle vara värdefull. Sverige konfronteras kontinuerligt med komplicerade säkerhetspolitiska frågeställningar knutna till ofta svaröverskådliga och snabba förändringar i vår omedelbara omvärld, där underlag för politiska bedömningar från statsmakternas sida efterfrågas i ökande grad. Det är därför ytterst angeläget att vi har stor kompetens och en kvalitativt högtstående forskning vid såväl våra institut som vid våra universitet.

Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

3. Nedrustningsförhandlingar i nord-syd-perspektiv

I skuggan av den avspänning, som inträtt mellan supermakterna och den positiva effekt denna haft på såväl de bilaterala supermaktsförhandlingarna i kärnvapenfrågor som på alliansförhandlingarna inom ESK, har en oroande utveckling skett i tredje världen.

Många av de länder som har oerhörda problem med fattigdom, svält och underutveckling använder stora delar av sina resurser till rustningar. Inbördes krigstillstånd råder i Etiopien, Sudan, Afghanistan och Kampuchea. I Latinamerika terroriseras flera länder av gerillakrig, narkotikakrig eller diktatorer. Mellanösternkonflikten synes stå långt från sin lösning. Kommunistiska förtryckarregimer behärskar ännu med vapen riktade mot sina egna medborgare stora delar av Asiens befolkning.

Allt fler länder har etablerat sig som innehavare av kemiska vapen eller har skaffat sig eller står på gränsen till kärnvapenpotential. Flera länder förfogar över eller anses utveckla medeldistansmissiler, som mycket väl kan förses med kärnvapenstridsspetsar. Argentina har i samarbete med Irak och Egypten utvecklat en medeldistansmissil. Kinesiska och sovjetiska missiler har exporterats till ett flertal länder, bl.a. inom arabvärlden. Israel förfogar över både kärnvapenkapacitet och missiler. Sydafrika och Chile har i skuggan av internationella vapenembargon byggt upp en ansenlig egen vapenproduktion. Sydafrika och Indien anses ha kärnvapenkapacitet. Brasilien och Pakistan räknas till de s.k. tröskelstaterna, dvs. länder med förmåga och troligt intresse av att skaffa sig kärnvapen.

En liknande utveckling med delvis andra aktörer synes ha ägt rum vad gäller kemiska vapen. Irak har använt kemiska vapen mot sin egen befolkning. Motståndet, aktivt eller passivt, mot en global konvention mot lagring och tillverkning av kemiska vapen har på sistone manifesterat sig på olika sätt. Trots goda framsteg på det rent tekniska och formella området i kemivapenförhandlingarna tycks den politiska viljan att få konventionen färdig ha minskat.

3.1 Icke-spridningsavtalet

Ett av de viktigaste avtal som existerar på kärnvapenområdet är icke-spridningsavtalet, ingånget 1970. I detta förbinder sig länder som inte förfogar över kärnvapen att avstå från att tillverka eller inhandla sådana. Kärnvapenmakterna åläggs att avstå från spridning av kärnvapen och kärnvapentekno-

logi till nya länder samt att själva minska sina kärnvapenarsenaler. Som en motprestation lovade också industriländerna att inte undanhålla ickekärnvapenstaterna utvecklingen av fredlig kärnkraftsteknologi.

Det internationella atomenergiorganet IAEA har i uppgift att kontrollera att avtalet efterlevs. De länder som ansluter sig till avtalet måste tillåta inspektion av sina anläggningar inom kärnteknikområdet, t.ex. kärnkraftverk. Kärnvapenmakterna är enligt avtalet undantagna från denna kontroll. USA, Storbritannien och Sovjetunionen, liksom även Frankrike, som står utanför avtalet, har ändå erbjudit sig att ställa delar av sina civila kärnenergiprogram under IAEA:s kontroll.

Sverige, som tidigt hade kapacitet att tillverka och skaffa egna kärnvapen, anslöt sig omedelbart till icke-spridningsavtalet. Vi har därmed förbundit oss att inte tillverka eller skaffa egna kärnvapen eller exportera klyvbart material. Vi har underkastat oss internationell kontroll av våra kärnkraftsanläggningar.

1985 års granskningskonferens slog enigt fast att avtalet är väsentligt för internationell fred och säkerhet. Supermakterna kan genom INF-avtalet sägas ha beträtt en väg som kan leda till att de på ett bättre sätt uppfyller sin del av avtalet, nedrustning av kärnvapenarsenalerna.

Problemet med spridning av kärnvapenteknologi och annan avancerad militär teknologi ökar. Det är utomordentligt betydelsefullt att icke-spridningsavtalet i sina olika delar hävdas och att uppslutningen kring detta stärks.

Sverige bör uppmärksamma denna nya oroande situation inför årets granskningskonferens liksom i de pågående förhandlingarna om kemiska vapen.

Behovet av rustningskontroll i fråga om vapenbärare måste också uppmärksammas. Ett sätt att åstadkomma detta vore att avtalet mellan Moskva och Washington beträffande medeldistansmissiler öppnades för undertecknande av alla nationer. Detta skulle kunna hindra den snabba spridning av tillverkningskapacitet för medeldistansmissiler som pågår för närvarande. Sverige bör verka för att denna fråga tas upp i internationella fora.

Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till kanna.

3.2 Kemiska vapen

Risken ökar för spridning av kemiska vapen till nya länder. En överenskommelse som hindrar utveckling, tillverkning och lagring av kemiska vapen bör träffas inom ramen för ett globalt arbete. Regionala överenskommelser är, bl.a. med tanke på lättheten att överföra kemiska vapen och kunskaper om deras framställning, inte tillfredsställande.

Av betydelse för arbetet är avgränsningen mellan vapen och civila kemiska industriprodukter, den betydande risken för spridning av denna förhållandevis enkla teknologi till andra länder, liksom de betydande svårigheterna att kontrollera avtalets efterlevnad.

Förhoppningarna om att kunna få till stand en hållbar konvention mot kemiska vapen var stora för något år sedan. Sedan dess har en negativ utveckling ägt rum. Kemiska vapen tycks i dag finnas i allt fler länder. Den relativt

enkla teknologin och de stora svårigheterna att skapa en effektiv kontroll av tillverkningskapacitet och förekomst av sådana vapen gör risken stor att kemiska vapen blir de mindre tekniskt avancerade och fattigare ländernas ersättning för kärnvapen.

Risken är stor att många länder ställer sig utanför en eventuell konvention. Många länder, särskilt i tredje världen, står redan utanför icke-spridningsavtalet. Irak har bevisligen förbrutit sig mot redan existerande förbud mot användning av kemiska vapen. Beklagligt nog har detta motbudande övergrepp, riktat också mot landets egen befolkning, mötts av relativt ljumma protester från det internationella samfundets sida.

Pariskonferensen om kemiska vapen i januari 1989, liksom en liknande konferens i Australien samma år, kan kanske ses som tecken på att kemivapenfrågan tenderar att utveckla sig till ett nord-sydproblem i samma anda som den som en gång låg bakom konstruktionen av icke-spridningsavtalet. Det måste dock framhållas att eftersom industriländerna icke synes vilja förbehålla sig exklusiv rätt att inneha kemiska vapen, behöver inte någon motsvarande "kompensationsrätt" som vad gäller fredlig kärnkraftsteknologi, ges länder utanför industrivärlden. En konstruktion av typ icke-spridningsavtalet får därför anses otillfredställande. En överenskommelse bör vara generell dvs. hindra tillverkning, lagring och användning över huvud taget. Förhandlingarna bör därför även i fortsättningen koncentreras till CD och föras efter samma linjer som hittills, dvs. syftande till en global konvention med lika villkor för alla.

Konventionen bör utformas så, att det politiska priset för icke-anslutning blir högt. En konvention bör ratificeras först när nyckelländer i industrivärlden och i tredje världen anslutit sig.

I arbetet bör man också uppmärksamma de svårigheter av snarare folkrättslig än teknisk natur som måste lösas. Uppgifter om användning av kemiska vapen som är förbjudna är oroande, liksom även tillverkning av biologiska vapen gentemot vilka en förbudande konvention redan finns. Respekten för ingångna avtal måste upprätthållas.

Sverige bör arbeta med frågorna om kemiska vapen utifrån de linjer som här angivits.

Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

3.3 Biologiska vapen

Framställning, produktion och lagring av biologiska vapen, dvs. levande smittosamma ämnen som kan föröka sig själva och spridas, är i princip förbjudet sedan 1925. Då undertecknades en överenskommelse i Genève om stopp för biologiska vapen. År 1972 fick detta förbud ökad tyngd i en internationell konvention som i dag stöds av 110 stater.

Överenskommelserna tillåter dock att forskning om försvar mot biologiska vapen får utföras och är därför i realiteten inget hinder för att det utvecklas nya biologiska vapen.

Det är ytterst allvarligt att man nu inom genteknologin, främst hybrid-DNA-tekniken, i accelererad takt möjliggör framtagning av tidigare helt otänkbara biologiska vapen.

Arvsmassan i t.ex. virus kan lätt förändras genom att man infogar gener för specifika gifter som starkt ökar virusets farlighet och smittsamhet. Effektiva metoder finns också för att odla fram stora mängder av naturligt farliga virus och andra smittämnen vi saknar skydd emot, liksom manipulerade variationer eller helt nykonstruerade smittämnen. Även konstgjorda variationer av kända smittämnen kan framställas för att infektera människor som är vaccinerade mot det "naturliga" smittämnet.

Sverige borde kunna spela en aktiv roll för att åstadkomma bra och effektiva åtgärder för att stoppa den i flera länder misstänkta upprustningen av biologiska stridsmedel. Den svenska regeringen bör internationellt och i olika internationella fora verka för att få till stand en bättre och effektivare internationell konvention mot biologiska vapen.

Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

4. Nordiskt samarbete

De nordiska länderna har trots att man valt skilda säkerhetspolitiska lösningar i mycket en gemensam säkerhetspolitisk situation. De nordiska länderna har också av tradition valt att i nedrustningspolitiska sammanhang ta betydande hänsyn till varandra.

Mycket tyder på att gemensamma nordiska intressen kan bli allt viktigare, inte minst beroende av utvecklingen inom CFE-förhandlingarna.

4.1 Kärnvapenfri zon

Det nordiska samarbetet har främst kommit att manifesteras i hanteringen av frågan om en nordisk kärnvapenfri zon. Detta ursprungligen sovjetiska förslag har länge med varierande styrka levt i de nordiska ländernas inrikespolitiska debatt. Sedan ett par år arbetar en nordisk arbetsmannagrupp på hög nivå med samordning av ländernas syn på den kärnvapenfria zonen.

I detta sammanhang finns anledning att beröra den mer globalt applicerbara frågan om negativa säkerhetsgarantier. Det får visserligen göras mot bakgrunden av vilket värde överhuvudtaget garantier från stormakter gentemot mindre stater har när det verkligen gäller deras egna intressen. Enligt svensk uppfattning räcker det om kärnvapenmakterna gör legalt bindande och generellt verkande åtaganden att avstå från bruk av kärnvapen mot kärnvapenfri stat eller kärnvapenfri zon. Av den kärnvapenfria staten eller zonen bör i gengäld inget annat krävas än att den avstår från kärnvapen genom anslutning till icke-spridningsavtalet genom att ingå i kärnvapenfri zon eller på annat legalt bindande sätt.

Det bör vara en angelägenhet för en alliansfri stat som Sverige att driva frågan om generella negativa säkerhetsgarantier inom FN:s ram. Sådana skulle beträffande kärnvapenfria områden kunna fylla samma behov som avtal om kärnvapenfria zoner vad gäller de kärnvapenfria staternas egen säkerhet. Detta kan då uppnås utan att dessa behöver göra avkall på principer av den natur t.ex. Sverige har när det gäller att undvika bilaterala avtal med säkerhetspolitisk innebörd.

Regeringen bör noggrant och samordnat följa utvecklingen vad gäller förslag om negativa säkerhetsgarantier eller kärnvapenfria zoner. Eftersom de

övriga nordiska länderna inte är företrädda i CD, bör Sverige där också beakta synpunkter som kommit fram i pågående nordiska diskussioner. Möjligheter att genom generella internationella överenskommelser uppnå fördelar för kärnvapenfria stater, utan att dessa binds av i den säkerhetspolitiska suveräniteten ingripande bilaterala överenskommelser, bör beaktas.

Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

4.2 Marina frågor

För länder kringflutna av strategiskt viktiga hav är inte minst de marina frågorna betydelsefulla. Risken för att avlägsnandet av ett viktigt landbaserat kärnvapensystem ska resultera i ökad betydelse för de sjö- och luftburna systemen kan ännu inte förbigås. I olika förhandlingsföreläringar förbereds från svensk sida olika förslag till rustningskontroll på det marina området. Kontroll- och observationsmöjligheterna är här dock svåra att hantera, varför förtroendeskapande åtgärder på det marina området är svåra att konstruera. Oförutsägbarheten i marina dispositioner anses också vara en väsentlig del av den stabilitet som skapas genom avskräckning på den strategiska nivån.

Inskränkningar i möjligheterna att oamält bedriva luftlandsättnings- och landstigningsövningar är dock exempel på realiserbara och för oss säkerhetspolitiskt intressanta förslag inom kategorin förtroendeskapande åtgärder. Detta bör med kraft drivas inom ESK-förhandlingarnas ram.

Från sovjetisk sida har t.ex. i generalsekreterare Gorbatsjovs Murmansktal 1987 och åter i Helsingförstalet 1989 lagts fram förslag om regionalt samarbete i norra Europa. Medan samarbete i miljö- och ekonomiska frågor välkomnas har från de nordiska ländernas sida säkerhetspolitiskt samarbete och sådana överläggningar avvisats. I synnerhet för de neutrala nordiska länderna är det väsentligt att inte gå in i bilaterala säkerhetspolitiska relationer med en supermakt. Denna hållning bör från svensk sida bibehållas. Det är också ett gemensamt nordiskt intresse att reagera samordnat gentemot den risk för regionalisering av nedrustningspolitiken, som ibland kan skönjas.

Det är naturligt att frågan om de nordiska havens frihet och vikten av att marina rustningsbegränsningar blir globala och inte regionala främst uppmärksammas från norsk sida. Den omedelbara närheten till den sovjetiska supermakten gör det dock till ett gemensamt intresse för de nordiska länderna att söka hindra att överenskommelser utformas så att den sovjetiska militära överlägsenheten i Nordeuropa blir politiskt betungande för de nordiska länderna.

Det nordiska informella samarbetet i nedrustningspolitiska frågor bör i olika internationella förhandlingsföreläringar liksom i direkta kontakter mellan regeringarna upprätthållas och fördjupas.

Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

4.3 Flotthesök

Det måste understrykas att det är ett grundläggande svenskt intresse att också Östersjöns ställning som ett fritt hav invändningsfritt upprätthålls. Därvid är det ett svenskt säkerhetspolitiskt intresse att delta i internationella örlogsbesök, samt att sådana förekommer i svenska hamnar. Det är också viktigt att

bevara en gemensam nordisk handlingslinje i den för alla länder inrikespolitiskt svårhanterliga men säkerhetspolitiskt mycket viktiga flottbesöksfrågan. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Mot. 1989/90
U405

Hemställan

Med hänvisning till det anförda hemställs

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om beaktandet av svenska säkerhetspolitiska intressen i ESK-förhandlingarna vad beträffar den traditionella kopplingen till den neutrala och alliansfria gruppen.

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om en omsorgsfull värdering av förslag på nedrustningsområdet ur ett nordiskt säkerhetspolitiskt perspektiv,

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om vikten av att forsknings- och analysarbetet som rör olika staters militära och säkerhetspolitiska utveckling i Europa även framgent hålls på en hög kvalitativ nivå,

4. att riksdagen begär att regeringen internationellt och i FN verkar för att icke-spridningsavtalet i sina olika delar hävdas samt att upplutningen kring avtalet stärks.

[att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att två professurer bör inrättas inom det utrikes- och säkerhetspolitiska ämnesområdet vid universiteten i Stockholm och Uppsala.]

5. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att avtalet mellan Moskva och Washington beträffande medeldistansmissiler öppnas för undertecknande av alla nationer.

6. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om fortsatt svenskt arbete för en global konvention som hindrar utveckling, tillverkning och lagring av kemiska vapen.

7. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om angelägenheten av ett intensivt svenskt arbete för en effektivare internationell konvention om förbud mot tillverkning, lagring och användning av biologiska vapen, samt att ett bra kontrollsystem upprättas för att kontrollera efterlevnaden.

8. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om negativa säkerhetsgarantier och kärnvapenfria zoner.

9. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om vikten av att Sverige inom ESK-förhandlingarnas ram driver frågan vidare om anmälningsplikt för militära övningar av olika slag.

10. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om riskerna för regionalisering av nedrustningspolitiken.

11. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om internationella örlogsbesök.

Mot. 1989/90
U405

Stockholm den 22 januari 1990

Margaretha af Ugglas (m)

Alf Wennerfors (m)

Eva Björne (m)

Bertil Persson (m)

Inger Koch (m)

Gunnar Hökmark (m)

Nic Grönvall (m)